

УДК 911.2

Яценко А.Д.

**МЕТОДИКА РЕКРЕАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ЛІСОКУЛЬТУРНИХ
ЛАНДШАФТАХ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я**

У статті розглядаються основні підходи щодо рекреаційних досліджень у лісокультурних ландшафтах північно-західного Приазов'я.

Ключові слова: стійкість лісокультурного ландшафту, рекреаційна дигресія, пішохідна доступність, атрактивність.

В статье рассматриваются основные подходы к рекреационным исследованиям в лесокультурных ландшафтах северо-западного Приазовья.

Ключевые слова: устойчивость лесокультурного ландшафта, рекреационная дигрессия, пешеходная доступность, атрактивность.

The article examines the main approaches to research in silviculture recreational landscapes northwest Azov.

Key words: stability silvicultural landscape, recreational digression, pedestrian accessibility, attractiveness.

Постановка проблеми. Стрімке та інтенсивне освоєння лісових ресурсів характеризується деякою стихійністю та одночасним втягуванням

в рекреаційну діяльність всього комплексу потенціалу регіону. Це створює передумови і тенденції для покращення соціальних умов життя населення – з одного боку, і породжує проблеми екологічного балансу рекреаційного лісокористування – з іншого. Для того, щоб не виникало питань щодо проведення рекреації та стану лісонасаджень виконуються ряд досліджень, які визначають раціональні та ефективні підходи для проведення рекреації, одночасно зі збереженням природної складової лісу. Це питання є особливо актуальним тому що лісистість регіону є найнижчою в Україні.

Аналіз основних джерел та публікацій. Багато вчених займалися розробкою методів дослідження лісових насаджень. Ще у XVIII ст. А.Т. Болотов писав про принципи господарювання в лісах, звертаючи уваги на оздоровчі та естетичні функції лісів [4]. Праці таких видатних вчених, як П.С. Погребняк, В.М. Сукачев, Є.В. Алексєєв також сприяли розвитку цієї методології в лісознавстві. Теорія рекреаційної дигресії детально розглянута у працях Р.А. Каприсонової (1967), Н.С. Казанської (1972, 1973), Л.П. Рисіна, Г.П. Полякова (1987), В.П. Чижової (1977), Н.П. Жижена, Н.Н. Зеленського (1973), В. І. Середіна, В.І. Парпана (1988), А.И. Тарасова (1986), С.А. Генсірука, М.С. Нижник, Р.Р. Возняка (1987) та ін.

Виклад основного матеріалу. В останні десятиліття значно посилилося рекреаційне використання лісових територій для масового відпочинку населення. Тому, як в нашій країні, так і за кордоном все більш актуальним стають дослідження стану та стійкості лісового середовища під впливом рекреації, дослідження лісових територій та віднесення їх до рекреаційних. Згідно Лісового кодексу при рекреаційній оцінці території повинні бути визначені такі показники: тип ландшафту; ступінь стійкості до рекреаційних навантажень; стадії рекреаційної дигресії; санітарно-гігієнічна та естетична оцінки; оцінка пішохідної доступності; ступінь благоустрою території, доступність території для огляду тощо [2].

Тип ландшафту – це лісові ділянки з певною структурою деревостану, зімкнутістю їх крон, рівнем заповнення площі ділянки деревно-чагарниковою рослинністю та характером її розміщення. Визначають тип ландшафту відповідно до класифікації, запропонованої М.М.Тюльпановим, яка передбачає виділення семи типів лісового ландшафту в межах трьох їх груп.

Рекреаційне навантаження – це показник безпосереднього впливу рекреантів та функціонування рекреаційного господарства на лісові комплекси. Воно обчислюється як кількість рекреантів, котрі відвідали певну ділянку лісу протягом одиниці часу. Розрізняють критичне (що викликає незворотні зміни у природному комплексі) й граничнодопустиме (що визначається тією кількістю рекреантів, яка не призводить до незворотних змін у природному комплексі) навантаження. За рівнем рекреаційного навантаження визначається стійкість ландшафту. В основу п'ятибальної шкали визначення ступеня стійкості лісових ділянок до рекреаційних навантажень покладені біологічні властивості деревних порід та природні умови, в яких вони ростуть.

Під рекреаційною дигресією маються на увазі порушення природного середовища в результаті впливу на нього рекреантів (відпочиваючих), що проявляється у витоптуванні та знищенні лісової підстилки, трав'яного покриву, підліску та підросту, пошкодженні дерев тощо. Стадію рекреаційної дигресії встановлюють залежно від ступеня порушення природного середовища. Ступінь дигресії знаходиться в прямій залежності від рекреаційних навантажень та стійкості до них природних комплексів. При визначенні рекреаційної дигресії в naturі важливо не сплутати її прояви з проявами пасовищного або технологічного порушення природного середовища [1].

Санітарно-гігієнічні заходи повинні постійно проводитися в лісах і представляють собою вибіркові санітарні рубки; суцільні санітарні рубки; ліквідація захаращеності; профілактика для запобігання виникненню та поширенню осередків шкідників і хвороб лісу та боротьба з ними; захист заготовленої деревини від шкідників та хвороб лісу. Також це методи по вивченню впливу деревних насаджень на здоров'я людини [3].

Атрактивність лісових ландшафтів – інтегральний показник, який комплексно враховує всі сторони приваблюючої здатності. Оцінку цього показника можна робити за такими критеріями: екзотичність, унікальність, естетичність, комфортність тощо. При дослідженні потенціалу природно-рекреаційних ресурсів лісу доцільно використовувати натуральні показники, тобто атрактивність визначати в кількості осіб, яких ресурс притягує протягом певного проміжку часу. Оцінювати атрактивність можна також в умовних показниках (балах). Людина робить висновки про естетичну цінність рекреаційної території, зіставляючи деякі її властивості, наприклад, різноманітність краєвидів та їхню контрастність із власним емоційним станом. Естетична оцінка лісу залежить від належності суб'єкта до певної соціальної, вікової та етнічної групи [5].

Для визначення класу пішохідної доступності ділянки в рівнинних регіонах враховується віддаль від неї до меж населених пунктів, до рекреаційних закладів, автобусних зупинок, шляхів загального користування. При визначенні класу пішохідної доступності конкретної ділянки аналізуються її параметри по всіх графах таблиці. Найменший по величині бал і буде визначати клас пішохідної доступності цієї ділянки.

Ступінь благоустрою території визначається рівнем розвитку рекреаційної інфраструктури. Важливим моментом при оцінюванні лісового ландшафту є кутова величина пейзажу (елементарний, секторний, панорамний чи циркурамний). Раціональний підбір найефектніших точок огляду дає можливість для повнішого споглядання саме панорамних або циркурамних пейзажів, але ці можливості ускладнюються транспортною доступністю.

Висновки. Беручи до уваги, стан лісової справи в регіоні можна зробити висновок, що терміново потрібно збільшувати площу лісових насаджень та розробляти нову програму лісовпорядкування застосовуючи методи ландшафтної типології, лісової таксації та інші.

Список використаних джерел:

1. Основні положення організації і розвитку лісового господарства Закарпатської області/Ів.-Франківськ, 2011. – 290 с.
2. Про затвердження Правил використання корисних властивостей лісів, постанова КМУ від 14.08.2012 р. №502
3. Санітарні правила в лісах України, постанова КМУ від 27.07.1995 р. №555
4. Термена Б.К. Лісознавство з основами лісівництва: навч. посібник / Б.К. Термена. – Чернівці: Книги ХХІ, 2004. – 160 с.
5. Явкін В.Г. Проблеми географії та менеджменту туризму/В.Г. Явкін, В.П. Руденко, О.Д. Король та ін. – Чернівці: Рута, 2006. – 260 с.